

УДК 378

І. В. Баженова,
викладач
(Барановицький державний університет)

ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЗМІСТУ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті розглядається поняття "освіта" в історичному аспекті і визначається його сутність на сучасному етапі, а також поняття "зміст освіти" і обґрунтовується його нестабільний характер. Доводиться необхідність змін у всій системі освіти і, в першу чергу, в її змісті. Розкривається сутність мовної освіти і різні підходи до визначення змісту мовної освіти. Обґрунтовується необхідність теоретичного обґрунтування і розробки якісно нового підходу до розвитку змісту мовної освіти.

Педагогічна система як органічна складова частина суспільного організму виконує певне соціальне замовлення. Оскільки таке замовлення міняється з кожним новим етапом розвитку суспільства, педагогічна система також вимушена певним чином мінятися і перебудовуватися, перш за все, з боку мети і змісту освіти.

Підготовка фахівців у вищій школі виступає однією з найважливіших умов забезпечення економічного і соціокультурного прогресу, прискорення суспільно-політичних і соціально-економічних перетворень. Багато експертів підкреслюють, що в умовах глобалізації світової економіки і розвитку міжнародної конкуренції інвестиції в освіту з метою підготовки висококваліфікованих фахівців стали життєво важливою умовою майбутнього економічного зростання.

На сучасному етапі розвиток суспільства характеризується загальною кризою цивілізації, а головними питаннями сучасної реальності виступають питання виживання і збереження миру. У зв'язку з цим першорядним завданням освіти є формування суспільного інтелекту і свідомості, які здатні забезпечити стійкий розвиток і гармонізацію відносин у суспільстві. Не менше важливим є завдання відродження духовності, моральності і культури, брак яких обертається трагічно для сучасної техногенної цивілізації.

Пріоритети державної освітньої політики і реалії сучасного життя вимагають зміни раніше існуючих концептуальних підходів до розвитку цієї сфери. Дискусія з питань освіти і виховання ведеться вже близько 200 років (Герbart, Кант, Песталоцци та ін.). В її ході уточнюється і розширюється поняття "освіта". Діахронічний аналіз визначень даного поняття дозволяє стверджувати, що в історії розвитку педагогічної науки ця категорія не завжди розумілася однозначно. Поняття "освіта" походить від німецького слова "Bildung" і означає виявлення і становлення образу, засвоєння культури, освіти, тобто з'єднання особистого досвіду людини з соціальним, відображеним і закріпленим в образах мистецтва і в наукових поняттях змістом, що конкретизується (Б. М. Бім-Бад, А. В. Петровський). Спочатку, поняття "освіта" знаходилося в тісному зв'язку з поняттям "школа" і означало навчання молоді і виховання адаптаційної здібності до самовиховання. З другої половини XVIII віку термін "освіта" використовується часто в ролі синоніма до поняття "виховання", що виконує допоміжну функцію освіти. Так, В. С. Леднев указує на те, що окремі педагоги, ототожнюючи поняття "освіта" і "виховання" (в широкому значенні цього поняття), визначають їх як колективний, двосторонній процес, метою якого є всебічний розвиток особи і розвиток системи освіти, що забезпечує становлення особи [1: 20].

У "Педагогічному словнику" (1960) освіта визначена як "...сукупність систематизованих знань, умінь і навичок, поглядів і переконань, а також певний рівень розвитку пізнавальних сил і практичної підготовки, досягнутих в результаті навчально-виховної роботи" [1: 21]. І. Ф. Харламов (1979) говорить про те, що "освіта виступає як процес і результат оволодіння знаннями, вміннями і навичками, розвитку світогляду, ідейно-політичних поглядів і моральності, а також творчих завдатків і здібностей, унаслідок чого він набуває вигляд (образ) і індивідуальну своєрідність" [1: 22].

Сьогодні в термін "освіта" привноситься "культурна складова", що пов'язано з культурологічною спрямованістю розвитку педагогічної думки. Узагальненою метою освіти виступає культура як сукупність матеріальних і духовних цінностей, а також способів їх творення, уміння використовувати їх для прогресу людства, передавати від покоління до покоління. Сутність освіти на сучасному етапі полягає в передачі культури у вигляді соціального досвіду людей від одного покоління до іншого, культури, що забезпечує різнобічні якості і спрямованість особи, її інтелектуальний, етичний, естетичний, емоційний і фізичний розвиток.

Багато педагогів, розуміючи значущість культури і етичних орієнтирів діяльності й поведінки людини, включають її в сутність поняття "освіта". Освіта в цілому, і система вищої освіти зокрема, сприяє не тільки збереженню і передачі культурної спадщини суспільства від покоління до покоління, але і покликане виступати "генерувальною творчою основою і культури, і самого суспільства" [2: 59]. Саме в освіті безпосереднє буття людини з'єднується з культурою, осмислюється й упорядковується в

системі художніх образів, етичних категорій і наукових понять, соціально схвалюваних зразків поведінки і т.п. [3: 62].

Сучасні підходи до визначення поняття "освіта" підказують думку про те, що освіта осмислюється як відкритий, вільний творчий інститут у всіх сферах життєдіяльності людини. Значення і логіка освіти полягає в збагненні найважливішого і в той же час найважчого і найскладнішого з усіх мистецтв – мистецтва жити [4: 4].

Віддзеркаленням і реалізацією освіти на практиці є її зміст. Зміст освіти виступає засобом навчання і чинником виховання і розвитку, безпосередньо обумовленим національною культурою, в рамках якої воно діє. Зміст освіти має історичний характер. Воно визначається метою і завданням освіти на тому або іншому етапі розвитку суспільства і змінюється під впливом вимог життя, виробництва і рівня розвитку наукового знання.

Розвиток білоруського суспільства є частиною процесу поступового переходу людської цивілізації до нового етапу її розвитку. Характерною особливістю цього процесу є зміна провідного виду діяльності людини, яка обумовлена переходом до інформаційного етапу розвитку суспільного виробництва. Інформатизація суспільства пред'являє якісно нові вимоги до освіти. Темпи технічного прогресу в даний час усе більшою мірою залежать від ефективності системи освіти, яка не може не змінюватися з метою віддзеркалення нових вимог суспільства, пов'язаних з розвитком науки і виробництва. Усе це постійно ставить перед освітою все більш складні завдання по навчанню і вихованню молоді, примушує переосмислити традиційні уявлення про його зміст.

Попередні етапи розвитку суспільства характеризувалися відносно повільною еволюцією суспільного виробництва, що обумовлювало постійність структури і зміст освіти. Склався такий тип освіти, при якій отримані знання і вміння зберігають свою цінність протягом всієї професійної діяльності людини. У зв'язку з цим зміст освіти визначався як сукупність систематизованих знань, умінь і навичок, поглядів і переконань, а також певний рівень розвитку пізнавальних сил і практичної підготовки, досягнутої в результаті навчально-виховної роботи. Це так званий знанієво-орієнтований підхід, при якому в центрі уваги знаходяться знання як результати духовного багатства людства, накопиченого в процесі пошуків та історичного досвіду. Вони виступають абсолютною цінністю і затуляють собою саму людину.

У сучасних умовах швидкість змін техніки, технологій і форм організації праці стала перевершувати швидкість зміни нових поколінь людей. Це зумовило необхідність зміни змісту, характеру і спрямованості професійної діяльності, що спричинило за собою зміни у структурі і змісті освіти. Необхідність в постійному систематичному оновленні знань, підтримці їх на необхідному рівні привела до появи різних видів продовженої освіти, таких його форм як самоосвіта. Виникла потреба в таких видах освіти як підвищення кваліфікації, перепідготовка кадрів, стали розвиватися різні форми додаткової освіти дорослих.

Проте слід відмітити, що просте доповнення існуючих систем освіти новими ланками без якісної зміни їх характеру і форм здійснення не може внести в існуючу практику освіти властивість безперервності. Для позитивного і більш швидкого вирішення даної проблеми необхідні глибокі зміни у всій системі освіти і в першу чергу в її змісті [5: 32].

Мета даної статті – показати, яким чином розвиток змісту інішомовної освіти сприяє виконанню соціального замовлення суспільства, прискоренню соціально-економічного і науково-технічного прогресу.

Останнім часом у світлі ідей гуманізації все більш міцно затверджується особистісно-орієнтований підхід до виявлення сутності змісту освіти. При такому підході абсолютною цінністю є не відчужені від особи знання, а сама людина. Даний підхід забезпечує свободу вибору змісту освіти з метою задоволення освітніх, духовних, культурних і життєвих потреб особи, гуманне відношення до особи, що розвивається, становлення індивідуальності і можливості її самореалізації в культурно-освітньому просторі [6: 377].

Таким чином, у нинішніх умовах доцільно говорити про освіту як процес привласнення культури. Структура і зміст освіти обумовлюються безпосередньо національною культурою, а освіта, у свою чергу, виступає одним з провідних культурних чинників. Саме це може забезпечити безперервний характер освітнього процесу – через усе життя. Тому можна стверджувати, що змістом освіти повинна виступати національна і світова культура. Дане положення підтверджується також одним з принципів вибору змісту освіти – принципом віддзеркалення у змісті всіх провідних елементів світової і вітчизняної культури, що містять потенціал особистісного розвитку людини (В. І. Загвязінській).

Сутність інішомовної освіти полягає в тому, що вивчення будь-якої нерідної мови повинне супроводжуватись вивченням культури народу, причому цей процес повинен протікати одночасно. У зв'язку з цим доцільно говорити про інішомовну освіту як про лінгвокультурну освіту, результатом якої повинна стати багатомовність громадян суспільства, що усвідомлюють свою приналежність до певного етносу, а також здатних самоідентифікуватись у світі. Інішомовна освіта, залучаючи учнів до

культури іншого народу, розвиває в них уміння розуміти світову культуру в цілому, а також формує здатність орієнтуватися в сучасному полікультурному і інформаційному суспільстві [7: 12].

Процес іншомовної освіти, по суті, включає чотири процеси (С. І. Пассов): 1) пізнання, що направлене на оволодіння культурологічним змістом іншомовної культури, тобто культурою країни, фактами культури і мовою як частиною культури; 2) розвиток, направлений на оволодіння психологічним змістом іншомовної культури (здібності, психічні функції і т.д.); 3) виховання, що націлене на оволодіння педагогічним змістом іншомовної культури (етичний, моральний, етичний аспекти); 4) навчання, націлене на оволодіння соціальним змістом іншомовної культури, тобто мовними уміннями, які засвоюються як засоби спілкування у соціумі [8: 44-45].

Тому можна говорити про те, що змістом іншомовної освіти повинна виступати іншомовна культура, яка вивчається у діалозі з рідною та іншими світовими культурами. Це дає можливість формувати в учня нове світобачення, готовність і здатність жити і працювати в сучасному світі з його еколого-інформаційними проблемами, успішно здійснювати різні форми спілкування з носіями інших лінгвоетнокультур, переробляти одержувану в ході цього спілкування інформацію й ухвалювати необхідні рішення.

Говорячи про культуру як про зміст освіти необхідно пам'ятати про те, що культура – це комплекс досягнень тієї або іншої групи людей, досягнень не тільки поведінкових, до них відносяться і техніка, і система наукових уявлень, і мистецтво, і соціальний устрій і т.д. Виходячи з того, що всі ці досягнення змінюються з часом, можна зробити висновок про те, що культура – це не щось застигле, а складна і швидко змінювана система. Зміст освіти також змінюється під впливом вимог життя, виробництва і рівня розвитку наукового знання.

На сучасному етапі розвитку суспільства навчання іноземних мов направлене на підготовку багатомовної полікультурної особи, яку можна визначити як здатну використовувати іноземну мову як засіб міжкультурного і міжособистісного спілкування, як інструмент приналежності до національних і світових культур. Для підготовки такої особи необхідна відповідна організація процесу іншомовної освіти. Такий процес повинен носити полікультурний характер, проте, у вітчизняній педагогічній науці проблема організації полікультурної освіти є невирішеною. Однією з причин є неясність самого терміну "полікультурна освіта". Повноцінне розкриття сутності полікультурної освіти можливо через суміжні поняття. Такими є поняття кроскультурний, інтеркультурний і мультикультурний підходи.

Кроскультурний підхід в освіті – це процес вивчення та врахування особливостей тієї чи іншої культури з метою створення сприятливих умов для їх взаємодії. Кроскультурні дослідження дозволяють описати процес взаємодії культур. Вони припускають не просто культурне різноманіття в рамках одного суспільства або соціальної групи, але й сприяють взаємодії між націями або культурними групами. Особливості іншомовної культури відображені в підручниках і навчальних посібниках, призначених для вивчення мови. У процесі навчання ми знайомимося з цими особливостями і формуємо своє уявлення про країну мови, що вивчається, та її культуру.

З метою визначення характеру іншомовної культури, відображеної в змісті освіти, нами проаналізовано 4 британські навчальні посібники. У результаті аналізу виявилось, що в них переважають такі цінності британської культури, як робота (26,8%), індивідуалізм (16,3%), підкорення закону (12,1%), освіта (12,6%), приватне життя (13,1%), традиціоналізм (11,4%) і відпочинок (7,6%). Ці дані дозволяють стверджувати, що при кроскультурному підході можна, у кращому разі, отримати можливість порівняння різних культур на основі домінуючих у змісті утворення цінностей і внести цей матеріал у зміст підручників і посібників.

Інтеркультурний підхід в освіті – це процес вивчення культур у динаміці їх взаємодії і взаємопроникнення. Інтеркультурні дослідження засновані на вивченні взаємостосунків між культурними групами в рамках одного суспільства. Вони вимагають внутрішньої відвертості іншій культурі і сприяють інтеграції культур шляхом пошуку спільних рис. Проте сам термін "інтеркультурний" (міжкультурний) носить більшою мірою характер загальнодидактичного принципу і не дозволяє побудувати чітку методичну систему. Цей підхід важко використовувати для вирішення завдання розвитку змісту освіти.

Мультикультурний підхід – це процес вивчення співіснування різних культур на принципах соціальної рівності в рамках одного суспільства або держави. Мультикультуралізм містить в собі ідею про те, що сучасне суспільство повинне об'єднувати різні культурні групи на основі соціальної рівності. Прикладом є мультикультурне суспільство США, в якому взаємодіють, разом з індивідами-громадянами даної країни, етно-конфесійні общини, зв'язані мовою, конфесією, культурою і ін. Очевидно, що розвиток змісту освіти на основі такого підходу не може піти далі за зусилля на регіональному рівні.

Аналіз суміжних термінів виявляє їх певну обмеженість і недостатність для вирішення проблем розвитку змісту іншомовної освіти в умовах глобалізації. Враховуючи різноманіття підходів і напрямів у культурологічних дослідженнях, а також беручи до уваги той факт, що жоден з них не сприяє повною мірою формуванню полікультурної особи, виникає необхідність теоретичного

обґрунтування, розробки і реалізації підходу, який синтезував би всі позитивні аспекти існуючих культурологічних напрямів і чітко визначив вектор сучасної освітньої політики.

На нашу думку, перспективним напрямом досліджень у цій області є вивчення специфіки транскультурного підходу, який акцентує на вічних цінностях культури. Транскультурний підхід виступає як більш сильний і теоретично послідовний метод культурного дослідження [9; 10; 11]. Очевидно, що такий підхід може бути використаний і для розвитку змісту іношомовної освіти. Даний підхід припускає не тільки усвідомлення і розуміння цінностей іншої культури, але і врахування загальнолюдських, екзистенціальних цінностей, що забезпечує в перспективі реальний рівноправний обмін цінностями між носіями і користувачами різних культур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Леднев В. С. Содержание образования: сущность, структура, перспективы. 2-е изд. перераб. – М.: Высш. шк., 1991. – 224 с.
2. Ладыжец Н. С. Философия и практика университетского образования: Учебник. – Ижевск: Изд-во Удм. ун-та, 2004. – 256 с.
3. Педагогический энциклопедический словарь / Гл. ред. Б. М. Бим-Бад; редкол.: М. М. Безруких, В. А. Болотов, Л. С. Глебова и др. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2003. – 258 с.
4. Эффективность образования / Л. Ф. Колесников, В. Н. Турченко, Л. Г. Борисова. – М.: Педагогика, 1991. – 272 с.
5. Латыш Н. И. Образование на рубеже веков. – 2-е изд., доп. – Минск: НИО, 2000. – 215 с.
6. Глобализация и конвергенция образования: технологический аспект. Научное издание / Под общей редакцией профессора Ю. Б. Рубина. – М.: ООО "Маркет ДС Корпорейшн", 2004. — 540 с.
7. Педагогика: Большая современная энциклопедия; сост. Е. С. Рапацевич. – Минск: "Соврем. слово", 2005. – 720 с.
8. Гальскова Н. Д. Теория обучения иностранным языкам: Лингводидактика и методика: Учеб. пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений / Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез. – 2-е изд., испр. – М.: Издательский центр "Академия", 2005. – 336 с.
9. Пассов Е. И. Коммуникативное иноязычное образование. Концепция развития индивидуальности в диалоге культур. – Липецк: изд-во Липецкого гос. пед. университета, 1998. – 158 с.
10. Critical Transculturalism [Electronic resource] K. Marwan – Sheraton New York, New York City, NY. – Mode of access: http://www.allacademic.com/meta/p14237_index.html. – Date of access: 07.09.2008.
11. From culturalism to transculturalism [Electronic resource] J. Lewis – Mode of access: <http://www.uiowa.edu/~ijcs/issueone/lewis.htm>. – Date of access: 07.09.2008.
12. Hypertextual Technologies in Poststructuralist Transcultural Communities [Electronic resource] F. Rabasso, C. Rabasso – Mode of access: http://www.allacademic.com/meta/p93825_index.html. – Date of access: 07.09.2008.

Матеріал надійшов до редакції 12.09. 2008 р.

Баженова І. В. К проблеме развития содержания иноязычного образования на современном этапе.

В статье рассматривается понятие "образование" в историческом аспекте и определяется его сущность на современном этапе, а также понятие "содержание образования" и обосновывается его нестабильный характер. Доказывается необходимость изменений во всей системе образования и, в первую очередь, в его содержании. Раскрывается сущность иноязычного образования и различные подходы к определению содержания иноязычного образования. Доказывается необходимость теоретического обоснования и разработки качественно нового подхода к развитию содержания иноязычного образования.

Bazhenova I. V. New Approach to Development Foreign Language Education Content.

Article focuses on concept education in historical aspect and states its essence in modern period. It focuses on concept education content and proves its changing character. Author proves necessity of some changes in whole system education and in first place in its concept. Moreover article states essence foreign language education and describes different approaches to foreign language education content development. It proves necessity of theoretical foundation and development a new approach to content development.